

מגד

יורחחים

153

סיון תשע"ב

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

על כן ניתנה "תורה שבכתב" בכתב, כדי שכל מי שירצה לזכות בידיעת התורה יוכל על כל פנים לפי ערכו, כי לענין מצות תלמוד תורה אפילו אינו מבין כראוי מכל מקום מצוה היא. מדבר שור עמ' קסב

תנ"ך בגובה העיניים

על הכתוב: "ויתייצבו בתחתית ההר" אמרו בגמרא במסכת שבת (פח, א): "מלמד שכפה עליהם הר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם". ושואלים מדוע היה צורך בכפיה והרי ישראל אמרו: "נעשה ונשמע". ועוד שואלים על המשך דברי הגמרא שאמרו: "אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשוורוש". לכאורה קשה, שהרי כבר קיבלוה במעמד הר סיני באמירה: "נעשה ונשמע". מה התחדש בקבלת התורה בפורים שלא היה בהר סיני? מרן הראי"ה מסביר בספרו עולת ראיה (ח"א עמ' תמו) ש"נעשה ונשמע" אמרו הנפשות שנהנות מהאור העליון ואילו כפיית ההר כגיגית, היתה רק לגופים שהיתה-קשה להם קבלת עול התורה. במדרש תנחומא (פרשת נח) מתרצים: ש"נעשה ונשמע" אמרו ישראל על קבלת "תורה שבכתב" שאותה קבלו ברצון, כפיית ההר הייתה על "תורה שבעל פה", אותה חזרו וקבלו ברצון, לאחר נס פורים. על ההבדל שבין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה כותב מרן הראי"ה בספרו "מדבר שור" (דרוש יז), כתוב בתורה לפני עלות משה להר סיני (שמות כד): "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה'". אחר כך כתוב "ויכתוב משה את כל דברי ה'". נשאלת השאלה: מדוע היה צריך למסור את דבר ה' בצורה כפולה, תחילה בעל פה ("ויספר") ואחר כך בכתב ("ויכתוב")? כפילות זו מסביר הראי"ה קוק שם על פי דרשת חז"ל (ברכות ה א): "התורה והמצוה - התורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו תורה שבעל פה". מדבריהם משתמע שיש הבדל במטרות של התורה שבכתב לבין המטרות של התורה שבע"פ. תורה שבע"פ מכוונת לשמירת המעשה-ה"המצוה", ואילו תורה שבכתב-ה"התורה"-מכוונת לידיעת התורה לכל אחת מהמטרות הללו מגיעים בדרך שונה: ידיעת התורה שבחלק שבעל פה, עניינה היא ההוראה למעשה, הדרישה העיקרית בה היא שהלומד יכוון את האמת, כדי שלא יורה ח"ו שלא כהלכה ויכשיל בכך את האחרים בתורתו. מה שאין כן בלימוד תורה שבכתב, שתכלית הלימוד בה, לשם ידיעה בלבד, לכן אדם הלומד תורה שבכתב, מקיים מצווה זו אפילו אם אינו מכווין האמת, כמו שאמרו חז"ל (שהש"ר ב): "אפילו עם הארץ שקורא ל"אהבה" - "איבה", כגון במקום 'אהבת' אומר 'אויבת', עליו הכתוב אומר 'ודילוגו עלי אהבה'."

כדי לרכוש ידיעה בחורה ונכונה בתורה כדי להורות חוקי ה' למעשה, צריך לכך דעה שלימה ורחבה מאוד, שאי אפשר להשיגה אלא רק לאחר עמל גדול בתורה, דבר שרק יחידים, העמלים ומעמיקים בהבנת התורה, יכולים לעמוד בו. התורה שבעל פה ניתנה לתכלית ההדרכה המעשית, על כן ניתנה דווקא

בעל פה, כדי שיוכלו לזכות בה רק לאחר עמל גדול ושימוש חכמים, דבר המבטיח שההוראה המעשית תהיה נכונה ואמיתית. אילו הדברים שנמסרו למשה בעל פה היו מופיעים בכתב, הייתה סכנה שכל אחד היודע קרוא היה קופץ להורות, כפי מה שיראה לו שכלו לפי שעה, בלא העמקה ועיון וללא שימוש חכמים. לפיכך ניתנה התורה שממנה למעשה תוצאות דווקא בעל פה, כדי שיוכלו לזכות בה דווקא החכמים העמלים בתורה ועוסקים בה תמיד, מה שיבטיח שההוראה לקיום המעשי ישמר כראוי. ובצדק אמרו חז"ל על תורה שבעל פה (גטין ס ב): "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה".

אולם יחד עם התועלת שיש לשמירת המעשה בנתינת התורה בעל פה, יש עמה גם חסרון שהיא מונעת התרחבות כמונית של ידיעת התורה בציבור הרחב של כלל האומה, כי בלימוד תורה שבע"פ יוכלו רק יחידים להתחבר לתורה. על כן למילוי החיסרון הזה ניתנה לישראל גם תורה שבכתב, כדי שכל מי שירצה לזכות גם הוא בידיעת התורה, יוכל לזכות בכך דרך תורה שבכתב, גם אם הבנתו את התורה תהיה לפי ערכו (ובלשון השגורה: "בגובה העיניים שלו"), כי לענין מצוות תלמוד תורה מקיים הלומד את המצווה הזו, אפילו אם אינו מבין את מה שלומד כראוי, כמו שאמרו (ע"ז יט א): "ליגרס איניש ואף על גב (למרות) דלא ידע מאי קאמר". ואכן לאחרונה ניטש ויכוח גדול האם אפשר ללמוד תנ"ך בגובה העיניים של הלומד. מדברי הראי"ה משתמע, שגם אם הבנתו של האדם את התורה שבכתב אינה לאמיתית של תורה, הרי הוא מקיים מצות תלמוד תורה. והם הם דברי המהר"ל (בהקדמתו לתפארת ישראל) מדוע ברכת התורה היא "לעסוק בדברי תורה" ולא "ללמוד תורה", מפני שגם אם הלומד אינו מכוון לאמת, אין ברכתו ברכה לבטלה, מפני שהמצווה היא לעסוק "לכך מברכים לעסוק בדברי תורה, בין שהוא מכווין ההלכה או שאינו מכווין ההלכה, רק שיכווין ללמוד האמת אף על גב ששגג". בספרו "עין איה" (שבת פ"ב אות עז) כותב הראי"ה על "אותם אנשים אשר על פי סיבות חינוכיות ומדיניות ויתר מניעות לא יכלו לעמוד על הוד המוסר והמדע הפנימי שבתורה, כי אם על ידי דברים לקוחים מאוצר חכמות החול (שיש בהן פסולת, גסות ועובי כגסות הצנון לעומת השמן). מכל מקום כיון שהיסוד והתמצית הנקלט מהמוסר והדעת הוא, הוא להשכיל בדרכיה של תורה ביראת ה' ומידות טובות ולעמוד מתוכם על עיקרי וטעמי תורה כפי הבנה אנושית אפשרית - גם זה הוא דרך רצוי למי שלא זכה למעלה שהיא מעולה מזה". גם כאן רואה הראי"ה כלגיטימיות את לימוד התורה, גם אם היא רק כפי יכולתו האנושית של האדם.

הרב יעקב הלוי פילבר י-ם ת"ו

ממלכת כהנים - התורה וממלכות בית דוד

והזמנים - מאמרי ראי"ה עמ' 173). הרב זצ"ל פותח בהלכה שקיימת חובה על המלך לכתוב לעצמו ספר תורה. מלבד ספר התורה שכל אחד מישראל חייב לכתוב לעצמו כדי לקיים את הציווי "כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט), מחייבת התורה את המלך לכתוב לעצמו ספר תורה נוסף, "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (דברים יז, יח). והשאלה, מה המשמעות היחודית של ספר זה, ומדוע נדרש המלך לכתוב אותו?

לפני מתן תורה, כאשר משה רבינו מכין את עם ישראל למעמד הר סיני הוא אומר להם (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". יש בביטוי זה דרישה מיוחדת לעם ישראל. עמנו נדרש לכונן ממלכה, שהקודש הוא האידיאל המרכזי המוביל אותה.

קיים שוני מהותי, אומר מרן הרב, בין אדם פרטי המתקדש ומיטהר ומודרך בכל מעשיו על ידי תורה ומצוותיה, ובין עם שלם המונהג על ידי אידיאלים רוחניים עליונים. ואם ביחס ליחיד יודעים אנו עד כמה קשה הדבר להגיע לכך שהפעולות והמעשים יהיו מכוונים ומותאמים לדרכה של תורה, הרי שבצבור קשה הדבר שבעתים.

וכותב הרב קוק: "אנו יודעים שהיצר הרע שבאדם הפרטי - הרי הוא מתגבר בכפלי כפליים באדם המדיני הכללי, עד שכל מושגי הטוב והרע, הצדק והרשע, הרי הם נעשים אבודים לגמרי בתוך המהומה המדינית והקלחת הממלכתית הרותחת, אשר היא כים נגרש".

ואנו שחיים כיום במדינת ישראל לאחר למעלה מששים שנות עצמאות, יכולים להעיד על נכונות מבטו ארוך הטווח של הרב זצ"ל. חשים אנו בכל עומק הכרתנו, עד כמה נדרש התיקון בחברה ובציבוריות הישראלית, ועד כמה רחוקה רשות הרבים שלנו מקדושה וטהרה הן ביחסים שבין אדם

מנהג ישראל לקרוא בחג השבועות את מגילת רות, ונאמר על כך טעמים שונים, בעיקר כאלה המבטאים את הקשר בין המגילה למתן תורה.

כך מצאנו בילקוט שמעוני (רות סי' תקצו): "ומה ענין רות אצל עצרת, שנקראת בעצרת, בזמן מתן תורה? ללמדך שלא נתנה תורה אלא על ידי יסורין". מלמדים אותנו חז"ל שקבלת תורה וקנינה אינם באים בהיסח דעת. כשם שרות בבואה לקבל את יהדותה היתה מוכנה למאמץ וליסורים, כך הרוצה להחכים בחוכמת התורה, צריכה להיות לו נכונות להתאמץ ואף להתייטר, כדי להתחבר למשפטי ה' הנעלים והמרוממים. טעם אחר לקריאת רות בשבועות מוזכר בספרים רבים, והוא מבוסס על המסורת שדוד המלך נולד ביום זה ואף נפטר בו.

ואכן מגילת רות קשורה בטבורה לדוד המלך. בסופה של המגילה מוצגת השושלת היוצאת מרות, והמגילה מסתיימת במלים "וישי הוליד את דוד", ללמדנו שמעשיה של רות הקנו לה את הזכות הגדולה להביא לעולם את בית המלוכה.

חז"ל מצאו גם קשר בין שמה של הגיורת המפורסמת לדוד. בגמרא במסכת בבא בתרא (יד, ב) מובא שנקרא שמה רות "שיצא ממנה דוד שריווה להקב"ה בשירות ותשבחות". משמעות הדברים ששמה של רות המבטא את מהותה הפנימית, מזכיר את תכונתו המיוחדת של הבן הגדול שכתב את ספר תהילים המלא בשירות ותשבחות לקב"ה. אולם האם קיים גם קשר בין תכונת הממלכות של דוד המלך לבין עיצומו של יום? האם הממלכות קשורה לתורה שניתנה לעם ישראל ביום זה?

מצאנו התייחסות לענין זה בדברי הרב קוק זצ"ל בקובץ המאמרים העוסקים בחג השבועות (השבת ישראל

הרב בשעת שיעור בישיבה

בקורו האחרון של הברון בארץ

אייר - סיון תרפ"ה - 1925

המכתב שלהלן נמצא בארכיון "בית הרב" (תיק אל 112) ללא הלוגו של הרבנות וללא חתימת מרן הרב, אך כך נשתמרו רבים מאגרותיו. המכתב נכתב בעת בקורו החמישי והאחרון של הברון בארץ. אוניתו הגיע לחוף דור בט"ז באייר תרפ"ה למרות התנגדות רופאיו למסעו. בבקורו הוא מבקש לבוא ולראות במו עיניו את הגשמות חזונו - הישוב החדש בא"י. הברון היה כבן שמונים שנה ואעפ"כ הוא מבקר בנהלל, כפר חסידים, פתח-תקוה ובתל אביב. בכל מקום שהגיע נתקבל באהבה ובהערצה רבה. באגרת שלהלן פונה מרן הרב ומבקש מהברון ומרעיתו, לעלות גם הפעם לירושלים כפי שנהג בבקוריו הקודמים - ירושלים היא מקור הברכה לבנין הארץ כולה. לאור מעמדו הנערץ של הברון באותם ימים, יש במוסר המרומז בדברי הרב תעוזה גדולה, אך "למען ירושלים לא אשקוט". אולם, בסופו של דבר, לא הגיע הברון בבקור זה לירושלים.¹

פרסום ראשון של האיגרת!

ב"ה עה"ק ירושלים ת"ו הדרת כבוד אביר הנדיבים, אביהן של בוני ארץ הקודש ומחיי שוממותיה, השר הגדול רבי בנימין עדמונד ברון רוטשילד והגברת הברונית האצילה. יברכם צור ישראל, שוכן ציון ירושלים, בכל טוב, באורך ימים ושנות חיים טובים וארוכים ויזכו לראות בבנין עם ד' על אדמת הקודש, ברב עז ותפארת עולם.

אדוננו השר. ירושלים עיר הקודש, זאת העיר משוש תפארת ישראל לנצח וחמדת הלב של כל נפש טהורה ונדיבה אשר במרחבי האנושיות מכון בית חייו, אשר ממנו יצאה אורה וישועה לכל אפסי ארץ. עיר הקודש הזאת שולחת להוד כבודו על ידינו את ברכותיה העמוקות, לעת אשר הוא שוכן עמנו² פה בארץ הצבי ירושלים עיר הקודש שהיא גם כן לעדי עד אבן הנזר היחידה לישראל והכוח החי לעד המושך בהוד יפעתו את כל החיל והחוסן אשר לכחות הבנין והתחיה ההולכות ונדחפים על ידי המסיבות הרבות אשר הכין צור ישראל, להצמיח על ידם ראשית גאולת עמו ותשועת כלל עולמו ושל' כל ברואי בצלמו.

ואשר אתה אדוננו בך בחר ד' בתקופתנו זאת הנפלאה להיות המניע היסודי בנדבת רוחך הגדולה, בעז אהבתך לעמך הנרדף והנדכא, בשאר רוחך להכיר את סגולת האומה ואת גדולת גורלה לעתידותיה של האנושיות כולה, להניע ע"י מפעלותיך הנפלאות בישוב הארץ את התנועה הגאונית הזאת של תחיית האומה ההולכת ומתפתחת לעינינו לשמחת כל ישרי לב בישראל ובאדם. זאת ירושלים אשר כבודה הוא כבוד אור ד' אמת ואשר כבוד כלל ישראל קשור בשמה וזכרה לעד, אינה יכולה גם לצייר שבחיר בניה, הוד מעלתו, אשר זכה להופיע בארץ ישראל, לא יבקר אותה כעת, והננו בזה שולחים את צירינו הנשאים והנכבדים³, לדרוש מהוד כבודו שיואיל לסור לאיזה זמן שתרשהו בריאותו, יחזקהו ד' לאורך ימים ושנים, יחד עם הוד כבודה הגברת הברונית תחיה, לעיר קדשנו ותפארתנו, למען יוכלו בני ציון יושבי עיר הקודש, לראות את חביב לבם ואהוב נפש האומה כולה ולהביע לו את רגשי הערצתם וברכתם הקדושה.

בתקוה רבה שהוד כבודו ימלא את המשאל הנכבד הזה הקשור בכבודו של עם ישראל הגוי כולו, הננו מתכבדים לחתום בברכה עמוקה רבת הכבוד וההוד, נאמניו הקשורים למשאת נפשו הרוממה, הנושאים לו את ברכת עם ד' מהר הקודש מירושלים.

ערך: הרב ארי יצחק שבט
המרכז התיעודי "בית הרב"

לחברו והן בבין אדם למקום.

אלא שלנוכח עוצמתה של הבעיה שניתן להגדירה כמובנית בעצם התארגנותו של הצבור, קיים לדעת מרן הרב זצ"ל פתרון תורני אלוקי הנותן מענה. "בשביל כך נטע יוצר העולמים מראש ומקדם את שמו של משיח לפני בריאת העולם, "לפני שמש ינון שמו" (תהלים עב, יז)."

הרב מסתמך על הגמרא במסכת נדרים (לט, ב) שם מובא ששבעה דברים נוצרו לפני בריאת העולם. היו מספר יסודות שהוטבעו בתשתיתו של העולם עוד לפני יצירתו בפועל, ואחד מהם הוא המשיח. פירוש הדברים הוא, שהבורא מתוך הכוונה להוביל את העולם לתיקון, נטע בו יסודות שיביאו להשלמתו. המענה לבעיה הציבורית היסודית, הוא יצירת דמות מרכזית של המלך המשיח, דמות שניתנו לה התכונות המתאימות כדי שתוכל לאחד את העם, ולהובילו ליצירת ממלכה ההולכת בדרך היושר והמוסר, בדרך הקודש.

הפתרון האלוקי לאתגר העצום אותו צריך לבצע המלך, מוצא את ביטויו במצוה המיוחדת של כתובת ספר התורה הנוסף בה מחויב מלך ישראל. ומסביר הרב זצ"ל, שמצוה זו באה להגדיר את מחויבותו המיוחדת של המלך המשיח להנהיג את האומה בדרך ה', ולקבוע את צביונה ואורחותיה בהתאם לתורת ישראל.

קיים אם כן קשר מיוחד בין התורה למלכות. את הביטוי לקשר המיוחד הזה, מוצאים אנו בעובדה שביום בו ניתנה תורה, כדי שעם ישראל יגשים את המטרות הרוחניות שלו, נולד דוד המלך. על אדם זה הוטלה המשימה להוציא מן הכוח אל הפועל את האתגר האדיר להביא את עם ישראל להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

מדברי הרב זצ"ל למדנו אם כן שבמעמד הר סיני זכינו לקבלת תורה כפולה, קבלת תורה אישית וקבלת תורה ציבורית.

וכאשר מתכוננים אנו, עם סיום ספירת העומר, לקראת המעמד הגדול של מתן תורה בחג השבועות, נזכור, כי מחויבים אנו לקבל את התורה מחדש במלוא משמעותה. על כל יחיד ויחיד לקבל מחדש את התורה הפרטית שלו בשלמותה. יחד עם זאת צריכים אנו גם לקבל את התורה הציבורית. שומה עלינו להיות מאוחדים בתפילה, בשאיפה ובכמיהה לחזרת מלכות בן דוד משיח צדקנו, ומתוך כך נגיע ברצות ה' לקיום השלם בפועל הלכה למעשה של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

הרב שלום י. קליין, י-ם ת"ו

1 "הברון לא יבקר את ירושלים", דואר היום, 27/5/25, עמ' 3.

2 כנראה, האגרת נכתבה ונשלחה במשך אותן שבועות שביקר הברון בארץ.

3 מתברר שהרב הגיע להפגש עם הברון באניה בכ"ז אייר עפ"י אגרת שבידי ידידו ר"ד נוימן.

זלמן דוד ליבונטין

אורשה, (רוסיה הלבנה) י"ד אדר תרט"ז - תל-אביב (ראשון לציון) י"ג סיון ת"ש

זלמן דוד ליבונטין נולד למשפחת חסידי חב"ד והתחנך בחינוך מסורתי-תורני, וכן למד לימודים כלליים ושפות אירופיות, בהיותו בן שבע עשרה סייע לאביו במפעל שהיה ברשות המשפחה, לאחר מכן, עבד כבנקאי בבנק זעיר ברוסיה.

רעיון הציונות התעורר בו בעת לימודי הגיאוגרפיה, בהם למד על יסודן של מדינות חדשות בידי ילידי המקום. כאן התעוררה בלבו השאלה, מדוע עם ישראל לא יקים מדינה לעצמו? וכן הזעזוע הקשה לאחר פרעות 1881, שבעקבותיהן החליט לעלות לארץ ישראל. ליבונטין התווכח מעל גבי העיתונות היהודית על רעיון הקמת מדינה ליהודים, וטען, שהיהודים מסוגלים לעסוק בעבודה חקלאית לא פחות מאחרים. הוא פרסם רעיון זה בכתבי עת, והצליח לצרף לאגודה שהקים חמש עשרה משפחות מהעיר קרמנצ'וג מדרום רוסיה (אוקראינה) וכן מהעיר חארקוב. הם הסכימו כי ייצא לארץ הקודש לתור ולרכוש להם קרקע. הוא יצא לארץ ישראל בשנת תרמ"ב (1882). חברי האגודה החליטו כי אם ליבונטין ימצא "כברת ארץ" המוכשרת לייסד מושב לעבודת אדמה, גם הם יבואו ויחלו בעבודת הקודש. כך הגיע ליבונטין לארץ ישראל כציר מטעם משפחות מקרמנצ'וג ומחארקוב. הוא כונן ביפו ועד בשם "ועד חלוצי יסוד המעלה", אשר הציב לו מטרה לקנות קרקע ולייסד מושבה של עובדי אדמה. ביום ט"ו באב תרמ"ב עלה ליבונטין עם ששה עשר חבריו על הקרקע ויסדו את המושבה ראשון לציון.

לארץ ישראל, התיישב בראשון לציון והיה מנהלו הראשון של בנק אנגלו-פלשתינה (לימים בנק לאומי). הוא היה מנהל הבנק עד שנת תרע"ד, אז, לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה, הוא לא יכול היה, כנתני מדינת אויב להישאר בתפקידו. ליבונטין נאלץ להישאר באלכסנדריה שבמצרים, שבה שהה ערב המלחמה. הוא פתח בעיר סניף זמני שתמך באלפי הפליטים שגורשו מארץ ישראל. חלק לא קטן מבין פליטים אלו, החזיק בחשבון באחד מסניפי בנק אנגלו-פלשתינה בארץ. כספים שהגיעו מחברת האם, אוצר התיישבות היהודים, שמושבה היה בלונדון, איפשרו לשלם לפליטי ארץ ישראל לפחות חלק מן הכספים על חשבון פיקדונותיהם בסניפי הבנק בארץ.

בשל תפקידיו הרבים הקשורים בבנין הארץ והתיישבותה, טבעי הדבר שמן הראי"ה קוק עמד איתו בקשרים, וביקש את סיועו בהזדמנויות שונות. בקובץ "איגרות הראי"ה" מצויה איגרת אחת בלבד ממוענת אליו מ"ד שבט תרע"ה (איגרות הראי"ה ח"ב, אגרת תרנ"ז) בה פונה הרב אל ליבונטין במילות חיבה: "חביבי היקר ומאד נכבד הר"ז דוד ליבונטין", איגרת זו דנה בתביעה כספית על סך של שנים עשר אלף פרנק (לא ברור מי התובע ומה רקע התביעה) ובו נידונה האפשרות לפתור את הבעיה בבית דין צדק רבני, הרב קוק מוכן להשתתף בדיון. אולם, בגינך "בית הרב" מצויות עוד מספר איגרות והתכתבויות בין הרב לליבונטין שטרם פורסמו. האיגרות הללו דנות בסיוע "ליתומי קישינב", סיוע לאלמנה ויתומים הדורשים לזכות בירושה, וכן דברי שבח ששלח ליבונטין לרב על פועלו למען הציבור היהודי בא"י. מרגשת במיוחד היא איגרת ששלח ליבונטין לרב בה הוא מביע את התרגשותו לברכת הרב במלאות 40 שנה לעליית ליבונטין לא"י, "ויהי לי לשמחה ועונג אין קץ". ליבונטין משיב לרב ומברכו: "יהי רצון מלפני ד' הבוחר בציון, כי יזכה לראות בשוב ה' שיבת ציון, גאולת הארץ וגאולת העם כחפץ והבנת כבוד הרב".

כידוע, חילולי השבת בארץ הנבנית העסיקו מאד את מן הרב קוק. כל אימת שנודע לו על חילול שבת וחג במושבות שנבנו על קרקעות הקק"ל, הרב מתערב ומבקש להפסיק את חילולי השבת. באיגרת שסח (שם) מט"ז אדר תרע"א הוא פונה אל ליבונטין ומבקש את התערבותו. הרב מודע לעובדה שלבונטין עוסק בענייני כספים וכלכלה, ומצפה ממנו לעזרה בנידון. יתר על כן, הוא מבקש מליבונטין להעלות את נושא חילולי השבת במושב, בקונגרס הציוני הקרוב, בתקווה ששם תשמע זעקתו לשמירת השבת. ליבונטין מוזכר באיגרות שונות בהן מביע מן הרב הערכה לפועלו ולהשפעתו בשל קשריו עם החלוצים בני ארץ ישראל, יש בכוחו למנוע הידרדרות במצב הדתי בהתיישבות העובדת.

בכתב העת "הפועל הצעיר" (ת"ש, חוב' ל"ג, י"א עמ' 16) הוספד ליבונטין במילים הבאות: "זקן ובשיבה טובה נאסף אל אבותיו, בא כוחם המובהק והנאמן של הראשונים המעטים מחולמי שיבת-ציון ועסקניה, אשר הציוניות הייתה בשבילם תוכן חייהם וצו הגשמה חלוצית... הוא שוטט ברחבי הארץ, כתת רגליו בתוהו לא דרך, חיפש אחרי נקודות אחיזה לתקיעת יתדות ראשונות באדמת המולדת...". ספרו המונומנטלי "לארץ אבותינו" בן שלושת כרכי מתאר את פעולת חובבי ציון בין השנים תרפ"ד-תרפ"ח. בזיכרונותיו מספר ליבונטין שבשנת תרס"ג פנו מספר שבטים בדווים שחנו בגבול א"י מצרים והם מציעים לכרות ברית עם היהודים ו"לתת ליהודים קרקעות במחיר מצער מאד ולהיות להם למחסה...", המניעים לצעד זה, היו שנאת הבדווים לשלטון הטורקי (א. יערי, זכרונות א"י, ב' עמ' 773-775).

ליבונטין נפטר בתל אביב ב"ג סיון ת"ש בגיל 84 ונקבר בראשון לציון על שמו נקראו רחובות בתל-אביב וראשון לציון.

דר' מיכאל ריגלר, י-ם

כך מתאר ליבונטין את הלילה הראשון על אדמתם תחת כיפת השמיים:

"כל הלילה לא ישנו ויחזו מחזות קודש, חזיונות מני קדם. ובבוקר, מראש הגבעה נתגלה מחזה מרהיב עין: מערבה - מרחב הים, הנשקף מרחוק כראי מלוטש; מזרחה - הרי יהודה, עוטים ערפל-קסם מעולף געגועי קדש געגועי נצח של עם-הנצח; דרומה - גבעות ושדות שזופי-שמש, שדות שממה, המחכים זה אלפיים שנה לבוא גואליהם, ובאופן - הגבעה של יבנה... וצפונה - מרחב השרון...". והם הכריזו ראשון לציון הנה הנם, ולירושלים מבשר אתן (נישעיהו מא, טז).

כבר בסוף אותה שנה התפטר ליבונטין מכהונתו כראש הוועד, על רקע סכסוכים פנימיים במושבה, ושב עם בני ביתו לרוסיה לזמן בלתי מוגבל. שם ניהל בנק שבעליו היו יהודים. כשיסד הרצל את הציונות המדינית הצטרף אליו והיה ממקורביו. בשנת תרמ"ה (1884) הציע ליבונטין בוועידת היסוד של "חובבי ציון" בקטוביץ, לייסד בנק שסייע להתיישבות היהודית בארץ ישראל. כעבור כחמש עשרה שנים יזמה ההסתדרות הציונית בראשות תיאודור הרצל את הקמת אוצר התיישבות היהודים. ליבונטין, שכיהן כמנהל הבנק המינסקאי למסחר, הוזמן על ידי הרצל בשנת 1901 לנהל את "האוצר", והתמנה למנהל באוצר התיישבות היהודים בלונדון. לאחר מכן, הוא יזם והקים את בנק אנגלו-פלשתינה. במקביל הוא שימש יועץ מדיני להרצל בנושאים שבהם התמחה.

היכרותו של ליבונטין את היישוב, שליטתו בעברית והכרתו את המשק והכלכלה הארץ-ישראלית בתקופה העות'מאנית הביאו לכך שקיבל את ניהול הבנק הציוני. בשנת תרס"ג חזר ליבונטין

מגד ירחים
עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
רח' הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6242908, פקס: 02-6232560
betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: ש. יוסטמן